

การขับเคลื่อนหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนากับหลักสูตรด้านทุจริต
ศึกษาในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 1
Driving of Dhamma's Doctrine in Buddhism and Anti-Corruption
Education at The Sangha Administration Region 1

¹พระมหาอดิเดช สติวโร Phramaha Adidej Sativaro

²พระมหาหยงยุทธ ธีรธมโม Phramaha Yongyut Dhiradhammo

³สุเทพ พรหมเลิศ Suthep Promlert

⁴วิสารินทร์ ชามพูนท Wisarin Charnphunoth

⁵ณภาพัทธ งามบุษบงโสภิน Napapat Ngambutsabongsophon

¹²³⁴⁵คณะพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

¹²³⁴Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: adidej.sati@mcu.ac.th

Received September 11, 2023; Revised September 8, 2023; Accepted: September 20, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ข้อ ได้แก่ (1) เพื่อศึกษาหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (2) เพื่อศึกษาหลักสูตรด้านทุจริตศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (3) เพื่อขับเคลื่อนหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนากับหลักสูตรด้านทุจริตศึกษาในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 1 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณแบบสำรวจเพื่อนำผลลัพธ์มาวิเคราะห์ จากพระภิกษุในคณะสงฆ์ภาค 1 จำนวน 700 รูป ผลการวิจัยพบว่า หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาที่นำมาใช้ในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต คือ หลักปธาน 4 ประกอบด้วย (1) สังวรปธาน (2) ปหานปธาน (3) ภาวนापธาน (4) ออนุรักษนูปธาน หลักปธาน 4 นี้ แบ่งออกเป็น 2 กระบวนการ คือ กระบวนการระดับปัญหาทุจริตคอร์รัปชันด้วยการใช้สังวรปธานและปหานปธาน และกระบวนการสร้างวัฒนธรรมแห่งความสุจริตด้วยการใช้ภาวนापธานและออนุรักษนูปธาน ส่วนหลักสูตรด้านทุจริตศึกษานั้น มี 4 ประการ ประกอบด้วย (1) การคิดแยกแยะระหว่างผลประโยชน์ส่วนบุคคลกับผลประโยชน์ส่วนรวม (2) ความอายและความไม่ทนต่อการทุจริต (3) จิตพอเพียงด้านทุจริตด้วยโมเดล STRONG (4) พลเมืองและความรับผิดชอบต่อสังคม โดยหลักสูตรด้านทุจริตศึกษานี้จะนำหลักปธาน 4 มาบูรณาการร่วมกันเพื่อให้สามารถนำไปใช้ในสังคมเพื่อต่อต้านทุจริต และการขับเคลื่อนหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนากับหลักสูตรด้านทุจริตศึกษาในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 1

คำสำคัญ: ปธาน 4; หลักสูตรด้านทุจริตศึกษา; เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 1

Abstract

This research article has three objectives: (1) to study the principles of Buddhist teachings related to preventing and suppressing corruption; (2) To study the anti-corruption education related to preventing and suppressing corruption. (3) To promote the principles of Buddhist teachings with the anti-corruption education in the Sangha Administrative Region 1. It is a quantitative research survey to the results were analyzed from 700 monks in the Sangha Administrative Region 1. The research results found that the Buddhist teachings that are used to prevent and suppress corruption, they are 4 Padhàna or the Four Great Efforts, consist of (1) Sangwara Padhàna (effort to prevent) (2) Pahàna Padhàna (effort to abandon) (3) Bhàvana Padhàna (effort to develop) (4) Anurakkhanà Padhàna (effort to maintain). These principles of 4 Padhàna can be divided into 2 processes: the process of stopping and extinguishing the corruption problem by using Sangwara Padhàna and Pahàna Padhàna, and the process of creating a culture of honesty through the use of Bhàvana Padhàna and Anurakkhanà Padhàna. As for Anti-Corruption Education, there are 4 sections, consist of (1) Synthesis Thinking between individual interests and public interests (2) moral shame and moral dread, non-cooperation in corruption (3) sufficient mentality resists corruption with the STRONG model (4) population and social responsibility. This anti-corruption education will integrate the principles of 4 Padhàna so that they can be used in society to combat corruption. A moving the principles of Buddhist teachings and the anti-corruption education in the Sangha Administration Region 1.

Keywords: the Four Great Efforts, Anti-Corruption Education, The Sangha Administration Region 1

บทนำ

การทุจริตคอร์รัปชันเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทยมาอย่างช้านานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะทวีความรุนแรงและซับซ้อนมากขึ้นเรื่อยๆ มีทั้งการคอร์รัปชันในรูปแบบส่วนบุคคลและสถาบันเช่น การให้และการรับสินบน การชู้เลี้ยงบังคับและให้สิ่งของล่อใจ การยอมรับของขวัญ การไม่กระทำตามหน้าที่แบบตรงไปตรงมา การใช้อำนาจหน้าที่ในทางที่ผิด การทุจริตการเลือกตั้ง การมีผลประโยชน์ทับซ้อน การฉ้อโกงที่ผิดกฎหมาย นอกจากนี้ยังมีการคอร์รัปชันในรูปแบบเชิงนโยบาย เช่น การใช้นโยบายบังคับ การออกกฎหมาย กฎเกณฑ์และข้อบังคับต่างๆ อย่างมีอคติ การใช้นโยบายประชานิยมของผู้บริหาร การนำเสนอช่องทางและโครงการที่มีงบประมาณสูงมากขึ้น การใช้ทรัพยากรของรัฐไปในทางที่มิชอบ การมีมติกรรมการให้ดูเหมือนว่าเป็นการกระทำถูกต้องแล้วฉวยเอาผลประโยชน์ไปเป็นของตัวเองหรือพวกพ้องโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งพฤติกรรมการคอร์รัปชันที่มีความซับซ้อน

ดังกล่าวนี้เกิดขึ้นจากความร่วมมือกันระหว่างนักการเมือง ข้าราชการและนักธุรกิจที่มีผลประโยชน์ร่วมกันทั้งสิ้น (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2564)

การประพจน์ทุจริตด้วยการฉ้อราษฎร์บังหลวงนี้ มิได้เกิดขึ้นแต่ในสมัยอดีตเท่านั้น แม้กระทั่งในปัจจุบันก็ยังมีกรกระทำเช่นนี้อยู่ ส่งผลให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ได้ขับเคลื่อนหลักสูตรต้านทุจริตศึกษา (Anti-Corruption Education) 4 ประการ ได้แก่ (1) หลักการคิดแยกแยะระหว่างผลประโยชน์ส่วนบุคคลและผลประโยชน์ส่วนรวม (2) ความอายและความไม่ทนต่อการทุจริต (3) STRONG จิตพอเพียงต้านทุจริต (4) พลเมืองและความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งตรงกับหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา กล่าวคือ หลักธรรมปธาน 4 ได้แก่ (1) สังวรปธาน (2) ปหานปธาน (3) ภาวนาปธาน (4) อнуรักษนาปธาน (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์, 2560) อย่างไรก็ตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนานั้นมีหลายประการ แต่ในบทความวิจัยนี้มุ่งหวังจะนำหลักปธาน 4 และหลักสูตรต้านทุจริตศึกษามายูบรวมกัน และให้คณะสงฆ์เป็นแกนนำในการนำองค์ความรู้ดังกล่าว มาพัฒนาศักยภาพให้แก่พระสงฆ์และพระภิกษุสงฆ์ที่มีบทบาทหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 1 ที่มี 4 จังหวัด ได้แก่ กรุงเทพมหานคร นนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการ เพื่อให้พระสงฆ์นักเผยแผ่เหล่านั้นเป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมและหลักสูตรต้านทุจริตเป็นอย่างดี และพร้อมทำหน้าที่เผยแผ่หลักธรรมคำสอนแก่พุทธศาสนิกชนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริต
2. เพื่อศึกษาหลักสูตรต้านทุจริตศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริต
3. เพื่อขับเคลื่อนหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนากับหลักสูตรต้านทุจริตศึกษาในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 1

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณแบบสำรวจเพื่อนำผลลัพธ์มาวิเคราะห์ มีขั้นตอนการวิจัย 4 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลเชิงเอกสารจากแหล่งข้อมูล 2 แหล่ง คือ หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ปธาน 4) และหลักสูตรต้านทุจริตศึกษา (Anti-Corruption Education) โดยนำหลักปธาน 4 มายูบรวมกันกับหลักสูตรต้านทุจริต เพื่อให้สามารถนำไปใช้สังคมเพื่อต่อต้านทุจริตได้

ขั้นตอนที่ 2 นำหลักปธาน 4 และหลักสูตรต้านทุจริตศึกษามายูบรวมกันแล้วนำไปจัดโครงการขับเคลื่อนหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนากับหลักสูตรต้านทุจริตศึกษา ให้แก่พระสงฆ์และพระภิกษุสงฆ์ที่อยู่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 1 ในพื้นที่ 4 จังหวัด ประกอบด้วย กรุงเทพมหานคร นนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการ จำนวนทั้งสิ้น 700 รูป

ขั้นตอนที่ 3 ทำแบบสำรวจพระสงฆ์และพระภิกษุสงฆ์ จำนวน 700 รูป เพื่อนำผลลัพธ์มาวิเคราะห์ด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานคณะสงฆ์ในรูปแบบการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ขั้นตอนที่ 4 โครงการขับเคลื่อนหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนากับหลักสูตรด้านพุทธศึกษาในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 1 จัดขึ้นระหว่างเดือนพฤษภาคม - สิงหาคม พ.ศ.2565 เป็นโครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.)

ผลการวิจัย

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริต คือ หลักปธาน 4 หรือความเพียร 4 ประการ ได้แก่ (1) สังวรปธาน หมายถึง เพียรระวังหรือเพียรปิดกั้น คือ เพียรระวังยับยั้งบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น (2) ปหานปธาน หมายถึง เพียรละหรือเพียรกำจัด คือ เพียรละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว (3) ภาวนาปธาน หมายถึง เพียรเจริญหรือเพียรก่อให้เกิด คือ เพียรทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้นมา (4) อนุรักษนาปธาน หมายถึง เพียรรักษา คือ เพียรรักษากุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ให้ตั้งมั่นและให้เจริญยิ่งขึ้นไปจนไพบูลย์ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์, 2561) ในที่นี้ จะขอนำเสนอหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริต โดยเรียงตามลำดับดังนี้

(1) สังวรปธาน คือ การรวบรวมหลักพุทธธรรมเพื่อจะป้องกันปัญหา และไม่ให้เกิดปัญหาการทุจริตทำให้คนในสังคมคิดดี มีมโนสุจริต ไม่ไปผกผันผลประโยชน์ของส่วนรวมมาเป็นของตน เปรียบเสมือนการมีวัคซีนไว้ใช้เพื่อป้องกันโรคที่อาจเกิดขึ้น ทำให้คนสามารถคิดแยกแยะระหว่างผลประโยชน์ส่วนบุคคลกับผลประโยชน์ส่วนรวมได้และคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าผลประโยชน์ส่วนบุคคล ในที่นี้ พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับอรรถ 3 หมายถึง ประโยชน์หรือผลที่มุ่งหมาย 3 ประการได้แก่ (1) อัตตัตถะ หมายถึง ประโยชน์ตน (2) ปรัตถะ หมายถึง ประโยชน์ผู้อื่น (3) อุกยัตถะ หมายถึง ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย คือ ประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นรวมกันหรือที่เรียกว่า ประโยชน์ส่วนรวม (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 20 ข้อที่ 46 หน้าที่ 9 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

เรื่องการให้ความสำคัญกับประโยชน์ส่วนรวมนี้นี้ สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก ผู้เป็นพระบิดาแห่งการแพทย์แผนปัจจุบันของไทย เป็นพระบรมราชชนกในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 และเป็นพระราชอัยกาในพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 ได้มีพระราชดำรัสว่า “ขอให้ถือประโยชน์ส่วนตัวเป็นที่สอง ประโยชน์ของเพื่อนมนุษย์เป็นกิจที่หนึ่ง ลาภ ทรัพย์ และเกียรติยศจะตกแก่ท่านเอง ถ้าท่านทรงธรรมแห่งอาชีวะไว้ให้บริสุทธิ์” (สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก, 2431)

(2) ปหานปธาน คือ การช่วยแก้ปัญหาทุจริตคอร์รัปชันเพื่อให้สังคมอยู่ได้ โดยช่วยกันเป็นหูเป็นตาคอยสอดส่องปัญหาทุจริตต่างๆ ในบ้านเมืองและคอยแจ้งเหตุเบาะแสที่อาจจะเกิดขึ้นในชุมชนเพื่ออำนวยความสะดวกแก่เจ้าหน้าที่ เช่น เมื่อเกิดเหตุไม่พึงประสงค์ต่างๆ ขึ้นในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการประท้วงหรือการทำผิดกฎหมายนานับการแล้ว จะต้องแจ้งให้เจ้าหน้าที่ทราบ ไม่ใช่ไปจับเอง เพราะไม่ใช่หน้าที่ของประชาชน เมื่อเกิดปัญหาในบ้านเมืองจะต้องไม่นิ่งดูตาย ไม่นิ่งเฉยว่า

ไม่ใช่ธุระของตัวเอง แต่ต้องช่วยกันแก้ปัญหาไม่ยอมทนและนิ่งเฉยต่อสรรพปัญหา ช่วยกันแก้ไขปัญหาทุกจริตเพื่อให้คนในสังคมยึดมั่นในสิ่งที่ถูกต้องอันจะเป็นการป้องกันปราชัยตามหลักปทานปธาน

หัวใจหลักของปทานปธาน คือ ต้องรู้จักป้องกันปราชัยและควบคุมคนไม่ดี ไม่ให้มีอำนาจไปข่มเหงคนอื่นและต้องรู้จักยกย่องและชื่นชมคนทำดี เพื่อให้มีกำลังใจทำความดียิ่งขึ้นไป หลักการนี้ตรงกับพุทธศาสนสุภาษิตบทหนึ่งที่ว่า “นิคฺคณฺเห นิคฺคหารหํ ปคฺคณฺเห ปคฺคหารหํ” แปลความว่า “พึงชมคนที่ควรชม พึงยกย่องคนที่ควรยกย่อง” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 27 ข้อที่ 19 หน้าที่ 597 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ดังคำกล่าวที่ว่า “เพิ่มอำนาจคนดี ปิศาคนชั่ว”

การรู้จักควบคุมคนไม่ดี ไม่ให้มีอำนาจ และการรู้จักยกย่องคนดี ให้มีกำลังใจทำงานเพื่อรับใช้สังคมนี้สอดคล้องต้องกันกับพระบรมราโชวาท พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 ที่ว่า “ในบ้านเมืองนั้น มีทั้งคนดีและคนไม่ดี ไม่มีใครจะทำให้ทุกคนเป็นคนดีได้ทั้งหมดการทำให้บ้านเมืองมีความปรกติสุขเรียบร้อย จึงมิใช่การทำให้ทุกคนเป็นคนดี หากแต่อยู่ที่การส่งเสริมคนดี ให้คนดีได้ปกครองบ้านเมือง และควบคุมคนไม่ดี ไม่ให้มีอำนาจ ไม่ให้ก่อความเดือดร้อนวุ่นวายได้” (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, 2512)

(3) ภาวนาปธาน เป็นหลักธรรมข้อที่ 3 หมายถึง การเพียรเจริญทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือ เพียรเจริญ เพียรทำกุศลธรรมที่ยังไม่มียังไม่เกิด ให้มีขึ้น ในที่นี้ จึงขอเสนอหลักสุจริตธรรมไว้เป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อไป

สุจริตธรรม เป็นธรรมที่มุ่งให้เกิดขึ้นแก่ทั้งปัจเจกบุคคลอันจะนำไปสู่การสร้างสังคมที่สุจริต คำว่า “สุจริต” แปลความว่า “ความประพฤติดี, ความประพฤติงาม, และการประพฤติปฏิบัติในวิถีที่เรียบง่าย” การประพฤติดี งาม และง่ายตามหลักสุจริตธรรมประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ประการ ได้แก่

(1) กายสุจริต หมายถึง ความประพฤติชอบด้วยกาย เป็นการประพฤติดี และงดงามทางกาย โดยงดเว้นจากการไม่เบียดเบียน และฆ่าสัตว์ (ปาณาติบาต) การไม่แย่งชิง คดโกง ยักยอกและลักพาสิ่งของที่เจ้าของมิได้อนุญาต (อทินนาทาน) และการประพฤติดัดในเรื่องกามคุณจนขาดความสำรวมระวัง (กามเมสุมิฉฉาจาร)

(2) วาจาสุจริต หมายถึง ความประพฤติชอบด้วยวาจา เป็นการประพฤติดี และงดงามทางกาย โดยการงดเว้นจากการพูดเท็จ และบิดเบือนเพื่อให้มา หรือให้บุคคลอื่นในทางที่ผิด (มุสาวาท) การพูดจาเหน็บแนมและส่อเสียดบุคคลอื่น (ปิสุณวาจา) การพูดคำหยาบคายเพื่อให้คนอื่นเจ็บใจ (ผรุสวาจา) และการพูดจาเพื่อเจ้อ หาสาระมิได้จากการพูดเหล่านั้น (สัมผัปปลาปะ)

(3) มโนสุจริต หมายถึง ความประพฤติชอบด้วยใจ เป็นการประพฤติดี และงดงามทางจิตใจ โดยการไม่เพ่งเล็งที่จะแสวงหาช่องทางเพื่อให้ทรัพย์สินสมบัติของคนอื่น (อนภิขณา) การไม่ผูกพยาบาทจองเวรคนอื่น (อพยาบาท) และการมีความคิดในทางที่ถูกต้องเหมาะสม มีปัญญาพิจารณาสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง (สัมมาทิฐิ) (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์, 2560)

หลักสุจริตธรรมนี้ตรงกับพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 ที่ได้นำเสนอไว้ว่า “ความซื่อสัตย์สุจริตเป็นพื้นฐานของความดีทั้งปวง” (พระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, 2531) ความซื่อสัตย์สุจริตจึงถือได้ว่า

เป็นหลักการพัฒนาของการพัฒนา เพื่อให้ชุมชนและสังคมได้ใช้เป็นหลักปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ทั้งในการดำเนินชีวิต การประกอบสัมมาชีพ การทำงานและการเข้าไปเกี่ยวข้องกับคนอื่นในชุมชน ซึ่งหลักการดังกล่าวสอดคล้องกับหลักการทางพระพุทธศาสนาที่เน้นให้เห็นถึงคุณค่า และความสำคัญดังพุทธศาสนสุภาษิตว่า “พึงประพฤติสุจริตธรรม ไม่พึงประพฤติทุจริตธรรม ผู้ประพฤติธรรม ย่อมอยู่เป็นสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อที่ 169 หน้าที่ 85 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

(4) อนุรักษ์นาปธาน คือ การรักษาความดีที่ทำมาทั้งหมด ให้มีความตั้งมั่นยาวนานมากที่สุดเมื่อทำแล้วต้องมีความยั่งยืนและเกิดเครือข่าย (Networking) การรักษาความดีนี้ก็เปรียบเหมือนเกลือที่รักษาความเค็ม ทำอย่างไรให้เป็นวัฒนธรรมที่ต่อเนื่อง เป็นพลเมืองดีที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม มีเกณฑ์ทำความดี โปร่งใสและสุจริต ตามหลักธรรมที่ว่า “ธมฺมํ จเร สุจฺจริตํ” แปลความว่า “พึงประพฤติสุจริตธรรม” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อที่ 169 หน้าที่ 85 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หมายถึง ควรปฏิบัติหน้าที่ให้สุจริต 3 ประการ คือ (1) มโนสุจริต (คิดดี) สัมมาทิฏฐิ คือ คุณธรรม (2) วจิสฺสุจฺจริต (พูดดี) สัมมาวาจา (3) กายสุจฺจริต (ทำดี) สัมมากัมมันตะ

อธิบายความว่า มโนสุจริต คือ คุณธรรม เพราะเป็นส่วนที่อยู่ในจิตใจของมนุษย์ จึงมีชื่อเรียกด้วยคำคุ้นเคยว่า คุณธรรมประจำใจ ส่วนวจิสฺสุจฺจริตและกายสุจฺจริตนั้น ทั้ง 2 ส่วนนี้รวมกัน คือ จริยธรรม เป็นการควบคุมความประพฤติทางกายและวาจาให้เรียบร้อยดีงาม หรือทำให้เป็นคนดีนั่นเอง

คนดีสามารถบำเพ็ญประโยชน์ทั้ง 3 ประการให้บริบูรณ์แก่คนเป็นอันมาก เพราะเขาทำหน้าที่ได้อย่างไม่ขาดตกบกพร่อง ถ้าสมาชิกในสังคมใดพร้อมใจกันทำหน้าที่ได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ สังคมนั้นก็จะมีคามมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ดังนั้น การปฏิบัติหน้าที่ให้สมบูรณ์จึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ แท้ที่จริงการปฏิบัติหน้าที่ก็คือการปฏิบัติธรรม ใครมีธรรมคือหน้าที่อะไร ควรทำหน้าที่นั้นให้สุจริตด้วยลักษณะ 3 ประการได้แก่ (1) ไม่บกพร่องต่อหน้าที่ (2) ไม่ละเว้นหน้าที่ (3) ไม่ทุจริตต่อหน้าที่

2. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า หลักสูตรด้านทุจริตศึกษา (Anti-Corruption Education) ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (สำนักงาน ป.ป.ช.) โดยได้มีการจัดทำหลักสูตรหรือชุดการเรียนรู้และสื่อประกอบการเรียนรู้ด้านการป้องกันทุจริต โดยการประยุกต์หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา (ปธาน 4) กับหลักสูตรด้านทุจริตศึกษาเข้าด้วยกัน เรียกว่า “Anti – Corruption Education” เมื่อนำแนวคิดทั้ง 2 ด้านมาผนวกเข้าด้วยกัน กล่าวคือ กรอบแนวคิดหลักสูตรด้านทุจริตศึกษา และกรอบแนวคิดด้านพุทธธรรม (ปธาน 4) ในที่นี้จะขอเสนอถึงกรอบแนวคิดหลักสูตรด้านทุจริตศึกษามี 4 ประการ ประกอบด้วย (1) การคิดแยกแยะระหว่างผลประโยชน์ส่วนบุคคลกับผลประโยชน์ส่วนรวม (2) ความอายและความไม่ทนต่อการทุจริต (3) STRONG – จิตพอเพียงด้านทุจริต (4) พลเมืองและความรับผิดชอบต่อสังคม มีรายละเอียดดังนี้

(1) การคิดแยกแยะระหว่างผลประโยชน์ส่วนบุคคลและผลประโยชน์ส่วนรวม มีความจำเป็นต่อผู้คนในสังคมเป็นอย่างมาก หากผู้คนในสังคมคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าผลประโยชน์ส่วนบุคคลจะส่งผลให้ประเทศชาติเกิดความสงบสุขมากยิ่งขึ้นสืบไป

การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลและประโยชน์ส่วนรวม หรือผลประโยชน์ทับซ้อน (Conflict of Interests) หมายถึง การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการใดๆ หรือดำเนินการในกิจการสาธารณะที่เป็นการดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ หรือความรับผิดชอบในกิจการของรัฐ หรือองค์กรของรัฐ เพื่อประโยชน์ของรัฐหรือเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม แต่เจ้าหน้าที่ของรัฐได้มีผลประโยชน์ส่วนบุคคลเข้าไปแอบแฝง หรือเป็นผู้ที่มีส่วนได้เสียในรูปแบบต่างๆ หรือนำประโยชน์ส่วนบุคคลหรือความสัมพันธ์ส่วนบุคคลเข้ามามีอิทธิพล หรือเกี่ยวข้องในการใช้อำนาจหน้าที่ หรือดุลยพินิจในการพิจารณาตัดสินใจในการกระทำการใดๆ หรือดำเนินการดังกล่าวขึ้นเพื่อแสวงหาประโยชน์ในการทางเงินหรือประโยชน์อื่นๆ สำหรับตัวเองหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

(2) ความอายและความไม่ทนต่อการทุจริต สามารถแยกได้ 2 ประการ คือ ความอายต่อการทุจริต และความไม่ทนต่อการทุจริต มีรายละเอียดดังนี้

ความอาย เป็นความละอายและความเกรงกลัวต่อสิ่งที่ไม่ดี ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม เพราะเห็นถึงโทษหรือผลกระทบที่จะได้รับจากการกระทำนั้น จึงไม่กล้าที่จะกระทำ ทำให้ตนเองไม่หลงทำในสิ่งที่ผิด นั่นคือ มีความละอายใจ ละอายต่อการทำผิด ลักษณะของความอายต่อการทุจริต สามารถแบ่งได้ 2 ระดับ คือ ความละอาย ระดับต้น หมายถึง ความละอาย ไม่กล้าที่จะทำในสิ่งที่ผิด เนื่องจากกลัวว่า เมื่อตนเองได้ทำลงไปแล้วจะมีคนรับรู้ หากถูกจับได้จะได้รับการลงโทษ หรือได้รับความเดือดร้อนจากสิ่งที่ตนเองได้ทำลงไป จึงไม่กล้าที่จะกระทำผิด และในระดับที่สองเป็นระดับที่สูง คือ แม้ว่าจะไม่มีใครรับรู้หรือเห็นในสิ่งที่ตนเองได้ทำลงไป ก็ไม่กล้าที่จะทำผิด เพราะนอกจากตนเองจะได้รับผลกระทบแล้ว ครอบครัว สังคมก็จะได้รับผลกระทบตามไปด้วย อีกทั้ง ชื่อเสียงของตนเองและครอบครัวก็จะเสื่อมเสีย บางครั้งการทุจริตที่เป็นสิ่งเล็กๆ น้อยๆ เช่น การลอกข้อสอบ อาจจะไม่มีการใส่ใจหรือสังเกตเห็น แต่หากเป็นความละอายขั้นสูงแล้ว บุคคลนั้นก็จะไม่กล้าทำ

ความไม่ทน หมายถึง การแสดงออกต่อการกระทำที่เกิดขึ้นกับตนเอง บุคคลที่เกี่ยวข้องหรือสังคม ในลักษณะที่ไม่ยินยอม ไม่ยอมรับในสิ่งที่เกิดขึ้น ความไม่ทนสามารถแสดงออกได้หลายลักษณะ ทั้งในรูปแบบของกริยาท่าทางหรือคำพูด ความไม่ทนต่อการทุจริตหรือการกระทำที่ไม่ถูกต้อง ต้องมีการแสดงออกอย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น เช่น การแฉกเพื่อซื้อของ การแฉกเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้อง ผู้ถูกแฉกจึงต้องแสดงออกให้ผู้แฉก รับรู้ว่าตนเองไม่พอใจ โดยแสดงกริยาหรือบอกกล่าวให้ทราบ เพื่อให้ผู้ที่แฉกยอมที่จะต่อท้ายแถว กรณีนี้แสดงให้เห็นว่าผู้ที่ถูกแฉก ไม่ทนต่อการกระทำที่ไม่ถูกต้อง และหากผู้ที่แฉกไปต่อแถวก็จะแสดงให้เห็นว่า บุคคลนั้นมีความอายต่อการกระทำที่ไม่ถูกต้อง เป็นต้น

บุคคลจะมีความไม่ทนต่อการทุจริตมากหรือน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับจิตสำนึกของแต่ละบุคคล และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ แล้วมีพฤติกรรมที่แสดงออกมา ซึ่งการแสดงกริยาหรือการกระทำจะมีหลายระดับ เช่น การว่ากล่าวตักเตือน การประกาศให้สาธารณชนรับรู้ การแจ้งเบาะแส การร้องทุกข์กล่าวโทษ การชุมนุมประท้วงซึ่งเป็นขั้นตอนสุดท้ายที่รุนแรงที่สุด เนื่องจากมีการรวมตัวของคนจำนวนมาก และสร้างความเสียหายอย่างมากเช่นกัน (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2561 ก)

(3) จิตพอเพียงด้านทุจริต หรือโมเดลจิตพอเพียงด้านทุจริต (STRONG Model) เป็นสาระสำคัญในหลักสูตรด้านทุจริตศึกษา พ.ศ.2561 เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันด้านการทุจริต โดยนำหลักการสำคัญต่างๆ เพื่อเสริมสร้างบุคคลและสังคมให้มีพฤติกรรมสุจริต รวมทั้งต่อต้านการทุจริต ตามที่กำหนดไว้เป็นยุทธศาสตร์สร้างสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต ของยุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ระยะที่ 3 (พ.ศ.2560-2564) พัฒนา โดยโมเดล STRONG มี 6 ข้อ ประกอบด้วย (1) S (Sufficient) – พอเพียง (2) T (Transparent) – โปร่งใส (3) R (Realise) – ตื่นรู้ (4) O (Onward) – มุ่งไปข้างหน้า (5) N (Knowledge) – ความรู้ (6) G (Generosity) – เอื้ออาทร โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1 S (Sufficient) พอเพียง กล่าวคือ สุจริตธรรมจะนำไปสู่การเสริมสร้างพลังของความพอเพียง ซึ่งจะทำให้สามารถแยกแยะผลประโยชน์ส่วนบุคคลและผลประโยชน์ส่วนรวมได้อย่างเป็นอัตโนมัติ (ง่าย, ไม่ยากต่อการตัดสินใจ) ในระดับของความคิด (มโนสุจริต) อันจะนำไปสู่การกระทำที่ไม่กอบโกยผลประโยชน์สาธารณะ หรือทรัพย์สินอันมิใช่ของตนมาเป็นของตน (กายสุจริต) และยังสามารถถ่ายทอดความคิด ค่านิยม อันสามารถร่วมกันสื่อสารผลักดันให้เกิดสังคมที่สุจริต เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญได้ (วจีสุจริต)

3.2 T (Transparent) โปร่งใส กล่าวคือ สุจริตธรรมจะช่วยให้สามารถสร้างค่านิยมของความโปร่งใส อันเริ่มมาจากความคิดความองอาจกล้าหาญที่พร้อมจะเปิดเผย (มโนสุจริต) อันเนื่องมาจากกระทำที่สุจริต โปร่งใส และถูกต้อง (กายสุจริต) และยังสามารถถ่ายทอดเพื่อสร้างสรรค์ให้เกิดวัฒนธรรมของความเปิดเผย โปร่งใส และรับผิดชอบให้เกิดขึ้นทั้งในระดับองค์กรและระดับสังคม (วจีสุจริต)

3.3 R (Realise) ตื่นรู้ กล่าวคือ สุจริตธรรมจะช่วยเสริมสร้างให้เกิดความตื่นรู้ต่อปัญหาการทุจริต (มโนสุจริต) อันจะนำไปสู่ความพร้อมที่จะลงมือแก้ไขปัญหาการทุจริต (กายสุจริต) และร่วมกันสร้างให้สังคมทุกภาคส่วนตื่นรู้และร่วมกันแก้ไขปัญหาการทุจริตให้สำเร็จได้จริง (วจีสุจริต)

3.4 O (Onward) มุ่งไปข้างหน้า กล่าวคือ สุจริตธรรมจะเสริมสร้างให้เกิดการขับเคลื่อนสังคมไปสู่ความเจริญ อันมีจุดเริ่มต้นจากการมีวิสัยทัศน์และความเชื่อความศรัทธาที่ว่าสังคมสามารถเปลี่ยนไปสู่ความเจริญได้ และเราทุกคนล้วนมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบต่อสาธารณะ (มโนสุจริต) เมื่อรู้แล้วก็พร้อมลงมือเปลี่ยนแปลง แก้ไข สร้างสิ่งที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น (กายสุจริต) และยังสามารถเป็นผู้นำแก่บุคคลอื่น โนมน้าว สังคม ให้เชื่อและร่วมมุ่งไปข้างหน้าโดยสามัคคีกัน (วจีสุจริต)

3.5 N (Knowledge) ความรู้ กล่าวคือ สุจริตธรรมจะเสริมสร้างให้เกิดค่านิยมความใฝ่รู้ แสวงหาข้อมูล ข้อเท็จจริงเป็นฐานในการประกอบกิจการงานต่างๆ (มโนสุจริต) และแสวงหาความรู้ ทั้งสิ่งที่ล่วงมาแล้ว สิ่งที่เกิดขึ้น ณ ปัจจุบันขณะ และคาดการณ์หนทางที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตอย่างเท่าทัน (กายสุจริต) และยังร่วมถ่ายทอดให้สังคมเป็นสังคมที่ใฝ่รู้ แสวงหาความรู้อยู่เสมอให้เท่าทันต่อสถานการณ์การทุจริต (วจีสุจริต)

3.6 G (Generosity) เอื้ออาทร กล่าวคือ สุจริตธรรมจะเสริมสร้างสังคมให้เกิดความเอื้ออาทรต่อกัน มีเมตตาต่อกันภายใต้ความถูกต้องของกฎหมาย จริยธรรม ไม่นำประโยชน์อันควรเป็นสาธารณสมบัติมาเป็นของตนหรือพวกพ้อง (มโนสุจริต) มีความกรุณาต่อกันอย่างบริสุทธิ์ใจโดยไม่หวัง

การตอบแทน (กายสุจริต) และร่วมสร้างสังคมที่ก่อปรด้วยความเอื้ออาทรต่อกัน บนพื้นฐานของจริยธรรมอันถูกต้อง (วจีสุจริต) (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2561 ข)

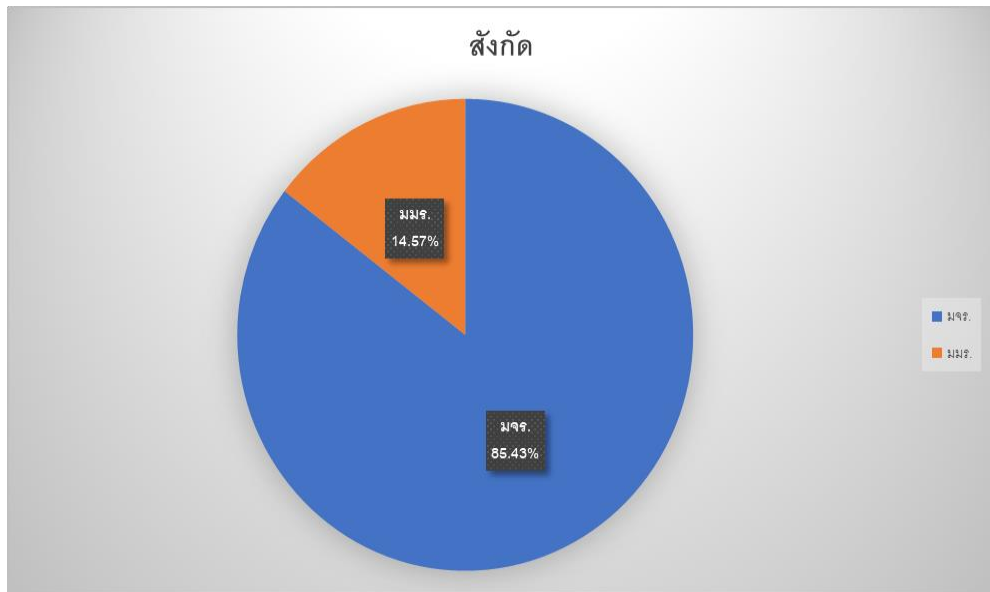
(4) พลเมืองและความรับผิดชอบต่อสังคม กล่าวคือ หน้าที่ของพลเมืองดีตามหลักอนุรักษนาปธาน จะส่งผลให้เกิดการช่วยกันเป็นหูเป็นตาคอยระแวดระวังภัยที่อาจเกิดขึ้นแก่ผู้คนในสังคม เมื่อทำหน้าที่อย่างสุจริตด้วยการร่วมกันทำความดีและคอยป้องกันความชั่วที่อาจเกิดขึ้นแก่หมู่คณะแล้วยังนับได้ว่า ทำหน้าที่ร่วมกันด้านโกงด้วย การทำหน้าที่ของพลเมืองดีเช่นนี้เป็นส่วนหนึ่งของการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมที่น่ายกย่อง

การแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมนี้ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การประพฤติจริยธรรมเพื่อสังคม เพราะการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นการบ่งบอกถึงการแสดงเจตนารมณ์ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างสันติสุขต้องการที่จะได้รับการยอมรับจากผู้คนในสังคม เป็นการควบคุมความประพฤติของตนเองให้เข้ากับหมู่คณะอื่นในสังคม เมื่อควบคุมความประพฤติตนเองได้แล้ว ยังแสดงออกต่อสังคมด้วยการทำหน้าที่คอยระแวดระวังภัยให้คนอื่นในสังคมด้วย ถือว่าเป็นผู้มีจริยธรรมเพื่อตนเองเป็นเบื้องต้น และมีจริยธรรมเพื่อสังคมในเบื้องปลายได้ด้วย

การแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมด้วยการเป็นพลเมืองดีนี้ถือเป็นการทำหน้าที่เสมือนหนึ่งการสร้างภูมิคุ้มกันภัยให้เกิดแก่หมู่คณะ (Herd Immunity) ด้วย ซึ่งเริ่มต้นด้วยการฉีดวัคซีนให้แก่ตนเองก่อนเมื่อตนเองมีภูมิคุ้มกันที่ดีแล้ว ก็เริ่มสร้างภูมิคุ้มกันภัยให้แก่ผู้อื่นตามไปด้วย แนวคิดเช่นนี้จึงเข้ากับหลักอนุรักษนาปธานเป็นอย่างยิ่ง เพราะการรักษาความดีให้คงอยู่ตราบนานเท่านานโดยไม่ยอมให้เสื่อมสลายไปนั้น ก็เพื่อความเป็นอย่างอยู่อย่างผาสุกของประชาชนนั่นเอง

3. วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การขับเคลื่อนหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนากับหลักสูตรด้านพุทธศึกษาในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 1 มีจำนวนพระภิกษุผู้เข้าร่วมโครงการนี้จำนวนทั้งสิ้น 700 รูป ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นพระสอนศีลธรรมและพระนักเผยแผ่ ผู้อยู่ในสังกัดของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่อยู่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 1 ประกอบด้วยพื้นที่ 4 จังหวัด คือ กรุงเทพมหานคร นนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการ โดยการจัดทำแบบสำรวจพระสอนศีลธรรมและพระนักเผยแผ่จำนวน 700 รูป เพื่อนำผลลัพธ์มาวิเคราะห์ด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการงานคณะสงฆ์ในรูปแบบเชิงพรรณนา และจัดทำการสำรวจไว้ 3 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านสังกัด (2) ด้านจังหวัด (3) ด้านตำแหน่ง มีผลการวิจัยดังนี้

1) ผลการวิจัยด้านสังกัด พบว่า พระสอนศีลธรรมและพระนักเผยแผ่ ผู้เข้ารับการอบรมถวายความรู้ทางด้านหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนากับหลักสูตรด้านพุทธศึกษาในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 1 จำนวน 700 รูป อยู่ในสังกัดของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีรายละเอียดดังนี้

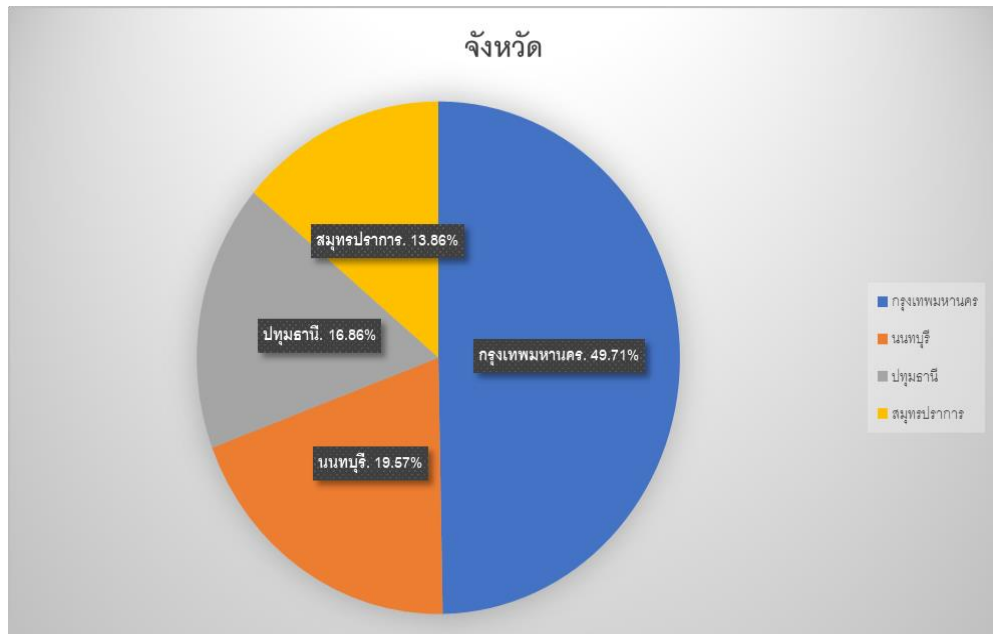

- พระภิกษุ ผู้อยู่ในสังกัดของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร.) มีจำนวนทั้งสิ้น 598 รูป คิดเป็น 85.43%

- พระภิกษุ ผู้อยู่ในสังกัดของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร.) มีจำนวนทั้งสิ้น 102 รูป คิดเป็น 14.57%

วิเคราะห์ผลการวิจัยด้านสังกัด พบว่า พระภิกษุส่วนใหญ่ซึ่งเป็นพระสอนศีลธรรมและพระนักเผยแผ่นั้น ตามปกติจะอยู่ในสังกัดของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่งนี้อยู่แล้ว กล่าวคือ พระภิกษุทั้งหมดจะต้องนำความรู้ที่รับจากการอบรมในโครงการขับเคลื่อนหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา กับหลักสูตรด้านพุทธศึกษา ไปสอนตามโรงเรียนให้แก่นักเรียนและนักศึกษา รวมไปถึงการเผยแผ่หลักธรรมดังกล่าวไปถึงสู่ประชาชนทั่วไป ซึ่งการทำหน้าที่ดังกล่าวนี้ ถือเป็นพันธกิจหลักของการพระสอนศีลธรรมและพระนักเผยแผ่อยู่แล้ว ส่วนผลการวิจัยที่สะท้อนออกมาว่า มีจำนวนพระสอนศีลธรรมและพระนักเผยแผ่ที่อยู่ในสังกัดของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจำนวน 598 รูป คิดเป็น 85.43% ซึ่งมากกว่าจำนวนพระสอนศีลธรรมและพระนักเผยแผ่ที่อยู่ในสังกัดของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่มีจำนวน 102 รูป คิดเป็น 14.57% ก็ด้วยเหตุผลว่า จำนวนพระมหานิกายผู้เข้ารับการศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมีจำนวนมากกว่าพระธรรมยุติกนิกายผู้เข้ารับการศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยนั่นเอง

2) ผลการวิจัยด้านจังหวัด พบว่า พระสอนศีลธรรมและพระนักเผยแผ่ ผู้เข้ารับการอบรม ถวายความรู้ทางด้านหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา กับหลักสูตรด้านพุทธศึกษา จำนวน 700 รูป อยู่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 1 ประกอบด้วยพื้นที่ 4 จังหวัด คือ กรุงเทพมหานคร นนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการ มีรายละเอียดดังนี้

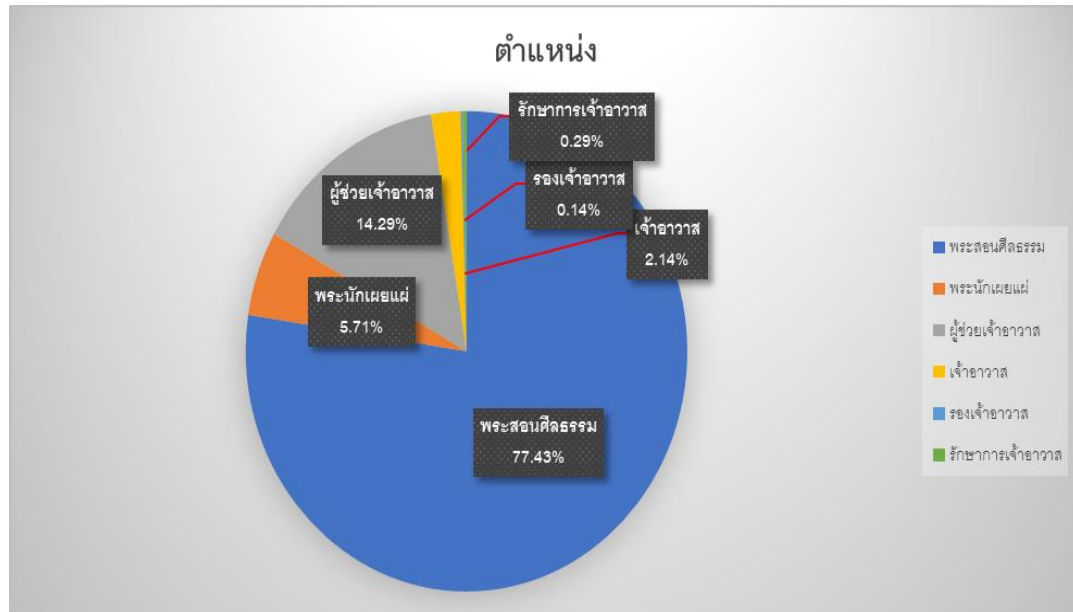

- พระภิกษุ ผู้อยู่ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร มีจำนวนทั้งสิ้น 348 รูป คิดเป็น 49.71%
- พระภิกษุ ผู้อยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดนนทบุรี มีจำนวนทั้งสิ้น 137 รูป คิดเป็น 19.57%
- พระภิกษุ ผู้อยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดปทุมธานี มีจำนวนทั้งสิ้น 118 รูป คิดเป็น 16.86%
- พระภิกษุ ผู้อยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ มีจำนวนทั้งสิ้น 97 รูป คิดเป็น 13.86%

วิเคราะห์ผลการวิจัยด้านจังหวัด พบว่า พระสอนศีลธรรมและนักเผยแผ่ผู้อยู่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 1 ซึ่งอยู่ในพื้นที่ 4 จังหวัด ได้แก่ กรุงเทพมหานคร นนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการ มีจำนวนผู้เข้ารับการอบรมทั้งสิ้น 700 รูป โดยแบ่งเป็น พระภิกษุผู้อยู่ในกรุงเทพมหานครมีจำนวน 348 รูป พระภิกษุผู้อยู่ในจังหวัดนนทบุรีมีจำนวน 137 รูป พระภิกษุผู้อยู่ในจังหวัดปทุมธานีมีจำนวน 118 รูป และพระภิกษุผู้อยู่ในจังหวัดสมุทรปราการมีจำนวน 97 รูป ผลการวิจัยที่สะท้อนออกมาว่า พระภิกษุผู้อยู่ในกรุงเทพมหานครมีจำนวนมากที่สุด เพราะเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครมีวัดจำนวนมากถึง 406 วัด ส่วนในเขตจังหวัดนนทบุรีมีวัดจำนวน 187 วัด จังหวัดปทุมธานีมีวัดจำนวน 169 วัด และจังหวัดสมุทรปราการมีวัดจำนวน 119 วัด จำนวนวัดที่แตกต่างกันนี้ส่งผลต่อจำนวนพระภิกษุผู้เป็นพระสอนศีลธรรมและพระนักเผยแผ่ที่อยู่ในแต่ละจังหวัดด้วย กล่าวคือ ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครมีวัดจำนวนมาก ส่งผลให้มีพระภิกษุจำนวนมากตามไปด้วย ทำให้สำรวจแล้วมีพระภิกษุในเขตกรุงเทพมหานครจำนวนถึง 348 รูป คิดเป็น 49.71% หรือเกือบครึ่งของจำนวน 700 รูปเลยทีเดียว ส่วนจังหวัดนนทบุรี มีวัดจำนวน 187 วัด มีจำนวนพระสอนศีลธรรมและพระนักเผยแผ่จำนวน 137 รูป คิดเป็น 19.57% จังหวัดปทุมธานี มีวัดจำนวน 169 วัด มีจำนวนพระสอนศีลธรรมและพระนักเผยแผ่จำนวน 118 รูป คิดเป็น 16.86% และจังหวัดสมุทรปราการ มีวัดจำนวน 119 วัด มีจำนวนพระสอนศีลธรรมและพระนักเผยแผ่จำนวน 97 รูป คิดเป็น 13.86% ก็ถือว่ามีจำนวนเพียงพอต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแต่ละจังหวัด ส่งผลให้การทำหน้าที่เผยแผ่ซึ่งเป็นพันธกิจหลักของพระสอนศีลธรรมและพระนักเผยแผ่สามารถทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแต่ละจังหวัดได้อย่างเต็มกำลังความสามารถและครอบคลุมทุกพื้นที่ในแต่ละจังหวัด

3) ผลการวิจัยด้านตำแหน่ง พบว่า พระสอนศีลธรรมและพระนักเผยแผ่ ผู้เข้ารับการอบรม ถวายความรู้ทางด้านหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนากับหลักสูตรด้านพุทธศึกษาในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 1 จำนวน 700 รูป มีตำแหน่งในการทำหน้าที่แตกต่างกันไป มีรายละเอียด ดังนี้

- พระภิกษุ ผู้มีตำแหน่งเป็นพระสอนศีลธรรม มีจำนวนทั้งสิ้น 542 รูป คิดเป็น 77.43%
- พระภิกษุ ผู้มีตำแหน่งเป็นพระนักเผยแผ่ มีจำนวนทั้งสิ้น 40 รูป คิดเป็น 5.71%
- พระภิกษุ ผู้มีตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาส มีจำนวนทั้งสิ้น 15 รูป คิดเป็น 2.14%
- พระภิกษุ ผู้มีตำแหน่งเป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาส มีจำนวนทั้งสิ้น 100 รูป คิดเป็น 14.29%
- พระภิกษุ ผู้มีตำแหน่งเป็นรองเจ้าอาวาส มีจำนวนทั้งสิ้น 1 รูป คิดเป็น 0.14%
- พระภิกษุ ผู้มีตำแหน่งเป็นรักษาการเจ้าอาวาส มีจำนวนทั้งสิ้น 2 รูป คิดเป็น 0.29%

วิเคราะห์ผลการวิจัยด้านตำแหน่ง พบว่า พระสอนศีลธรรมและนักเผยแผ่ผู้อยู่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 1 มีตำแหน่งแตกต่างกัน กล่าวคือ พระภิกษุผู้มีตำแหน่งเป็นพระสอนศีลธรรม ส่วนใหญ่จะอยู่ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง โดยมีจำนวนมากถึง 542 รูป คิดเป็น 77.43% ส่วนพระภิกษุผู้มีตำแหน่งเป็นพระนักเผยแผ่ที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น จะมีความเป็นอิสระมากกว่า เพราะไม่ได้ขึ้นตรงต่อสังกัดคือมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง ส่งผลให้มีจำนวน 40 รูป คิดเป็น 5.71% ส่วนพระภิกษุผู้มีตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสนั้น ตามปกติแล้วท่านเหล่านี้จะมีศาสนิกจมาก เพราะต้องทำหน้าที่ในการบริหารงานวัดและงานคณะสงฆ์ จึงมาเข้าร่วมในโครงการนี้จำนวนน้อย คือ มีจำนวน 15 รูป คิดเป็น 2.14% แต่เจ้าอาวาสเหล่านี้ได้ส่งผู้ช่วยเจ้าอาวาสให้เข้ารับการอบรมและทำหน้าที่ในการเผยแผ่แทน โดยมีจำนวนพระภิกษุผู้มีตำแหน่งเป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสจำนวน 100 รูป คิดเป็น 14.29% ส่งผลให้ผู้ช่วยเจ้าอาวาสจะมีบทบาทในการสนองงานคณะสงฆ์ทั้งด้านการเผยแผ่เพิ่มขึ้นด้วย นับว่าเป็นผลดีต่องานคณะสงฆ์ เพราะผู้ช่วยเจ้าอาวาสที่ผ่านการอบรมในโครงการนี้ จะสามารถทำหน้าที่ด้านการเผยแผ่และธรรมาภิบาลให้ชาวบ้านเกิดศรัทธาที่ดีและด้านพุทธจริยธรรมได้เป็นอย่างดี ส่วนพระภิกษุผู้มีตำแหน่งเป็นรองเจ้าอาวาสและรักษาการเจ้าอาวาสที่มีจำนวนน้อยนั้น ก็

เพราะว่าในปัจจุบันนี้ไม่ค่อยมีวัดใดแต่งตั้งตำแหน่งรองเจ้าอาวาสกันแล้ว ส่วนใหญ่จะแต่งตั้งให้เป็นเพียงผู้ช่วยเจ้าอาวาสเท่านั้น อีกทั้งวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 1 นั้น ส่วนใหญ่ก็มีเจ้าอาวาสทำหน้าที่อยู่เกือบทุกวัด จะมีเพียงไม่กี่วัดที่เจ้าอาวาสเดิมมรณภาพหรือพ้นตำแหน่งไป ส่งผลให้มีความจำเป็นต้องมีการแต่งตั้งรักษาการเจ้าอาวาสมาทำหน้าที่แทน ซึ่งท่านเหล่านี้ก็มาเข้ารับการอบรมด้วย เพื่อจะได้นำความรู้ไปเผยแผ่ต่อพุทธศาสนิกชนต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การขับเคลื่อนหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนากับหลักสูตรด้านทุจริตศึกษาในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 1” มีประเด็นอภิปรายผลดังนี้

1. หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา กล่าวคือ หลักปธาน 4 ประกอบด้วย สังวรปธาน ปหานปธาน ภavanaปธาน และอนุรักษนาปธาน เป็นหลักธรรมที่สามารถนำมาจัดอรรถาธิบายให้หมดไป และสามารถสนับสนุนให้กุลศรัทธาเกิดมีขึ้นในสังคมด้วย สอดคล้องกับบทความของพระพงศ์ตระกูล พนธมุตโต ที่ได้ศึกษาเรื่อง “การประยุกต์หลักปธาน 4 กับ การส่งเสริมประเพณีโคมลอยของชุมชนชาวพุทธตำบลบะ อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี” ผลการวิจัยพบว่า หลักปธาน 4 คือ สังวรปธานเป็นความเพียรใช้หลักการอธิษฐานจิตว่า ตนเองจะตั้งมั่นในการทำความดี ปหานปธานเป็นความเพียรละเว้นและกำจัดความคิดที่ไม่ดีออกไป จิตใจจึงเกิดความสะอาดบริสุทธิ์เพราะได้ชำระล้างความคิดที่เป็นอกุศลทิ้งไป ภavanaปธานเป็นความเพียรที่ก่อให้เกิดความสามัคคีขึ้นภายในชุมชน ทำให้ทุกคนในชุมชนได้มีส่วนร่วมและเป็นแรงผลักดันให้เกิดการสร้างสรรคความดีขึ้นมา และอนุรักษนาปธานเป็นความเพียรรักษาคุณที่เกิเกิดขึ้นแล้ว ให้ตั้งมั่นและยังยืนต่อไปในอนาคต (พระพงศ์ตระกูล พนธมุตโต, 2560) อย่างไรก็ดี บทความวิจัยฉบับนี้มีข้อแตกต่างและเป็นประโยชน์ต่อผู้ศึกษา เพราะมีการจำแนกหลักปธาน 4 ออกเป็น 2 กระบวนการระดับปัญหาทุจริตคอร์รัปชันที่กำลังเกิดขึ้นในสังคมไทยด้วยการใช้หลักสังวรปธานและปหานปธาน และกระบวนการสร้างวัฒนธรรมแห่งความสุจริตด้วยการใช้หลักภavanaปธานและอนุรักษนาปธาน ถือเป็นกระบวนการของการสรสร้างวัฒนธรรมแบบใหม่ที่ยังไม่เกิดขึ้น ให้เกิดมีขึ้น และต้องรักษาวัฒนธรรมแบบใหม่นี้ให้เกิดขึ้นตลอดไป เพื่อทำให้เกิดสังคมที่เข้มแข็งและอุดมปัญญาต่อไป

2. หลักสูตรด้านทุจริตศึกษา (Anti-Corruption Education) มี 4 ประการ ประกอบด้วย (1) การคิดแยกแยะระหว่างผลประโยชน์ส่วนบุคคลกับผลประโยชน์ส่วนรวม (2) ความอายและความไม่ทนต่อการทุจริต (3) จิตพอเพียงด้านทุจริตด้วยโมเดล STRONG (4) พลเมืองและความรับผิดชอบต่อสังคม หลักสูตรด้านทุจริตศึกษาทั้ง 4 ข้อนี้ ถือเป็นหลักสูตรที่ทางสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ปป.ช.) ได้ออกแบบหลักสูตรนี้ขึ้นมาเพื่อใช้ด้านทุจริตในสังคมไทยในทุกระดับชั้นและทุกรูปแบบ สอดคล้องกับงานวิจัยของศุภวัฒนากร วงศ์ธนวสุ และคณะ ที่ได้ศึกษาเรื่อง “การประเมินผลสัมฤทธิ์ในการใช้หลักสูตรด้านทุจริตศึกษา สำหรับการเรียนการสอนของการศึกษาขั้นพื้นฐานและอุดมศึกษาของประเทศไทย” ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรด้านทุจริตศึกษานี้ได้รับการนำไปใช้ฝึกอบรมกลุ่มเป้าหมาย 5 หลักสูตร ได้แก่ (1) หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีชื่อหลักสูตรว่า รายวิชาเพิ่มเติม การป้องกันการทุจริต (2) หลักสูตรอุดมศึกษา มีชื่อหลักสูตรว่า วัยใสใจสะอาด (Youngster with good heart) (3) หลักสูตรกลุ่มทหารและตำรวจ มีชื่อหลักสูตรว่า

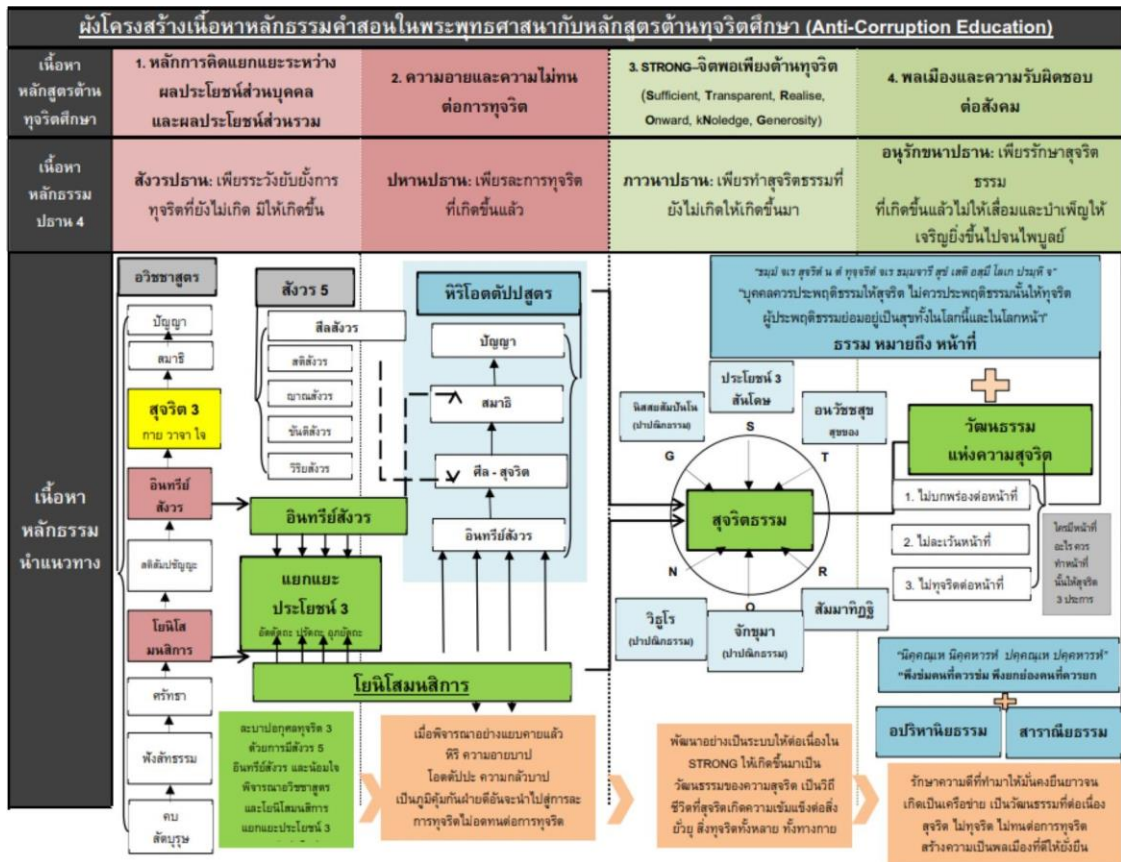

“หลักสูตรตามแนวทางรับราชการกลุ่มทหารและตำรวจ” (4) หลักสูตรวิทยากร มีชื่อหลักสูตรว่า “สร้างวิทยากรผู้นำการเปลี่ยนแปลงสู่สังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต” (5) หลักสูตรโค้ช มีชื่อหลักสูตรว่า “โค้ชเพื่อการรู้คิดด้านทุจริต” (ศุภวัฒน์กร วงศ์ธนวิสุ และคณะ, 2565) อย่างไรก็ตาม บทความวิจัยฉบับนี้มีข้อแตกต่างและเป็นประโยชน์ต่อผู้ศึกษา เพราะยังไม่เคยมีการนำหลักสูตรด้านทุจริตศึกษากับหลักปธาน 4 ไปบูรณาการร่วมกันและนำไปปรับใช้ในงานคณะสงฆ์ โดยมีเป้าประสงค์ที่จะให้พระสงฆ์ได้รับองค์ความรู้ด้านการต้านทุจริตอย่างถูกต้อง เป็นระบบ และสามารถเชื่อมโยงกับพระพุทธศาสนาได้ เมื่อพระสงฆ์ได้รับองค์ความรู้ที่ถูกต้องแล้ว จะสามารถเป็นตัวแทนทางพระพุทธศาสนาในการเผยแพร่และสั่งสอนให้พุทธศาสนิกชนเกิดการตื่นรู้และร่วมกันต้านทุจริตทุกรูปแบบต่อไปในอนาคต

3. การขับเคลื่อนหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนากับหลักสูตรด้านทุจริตศึกษาในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 1 เป็นการนำหลักปธาน 4 มาบูรณาการร่วมกันกับหลักสูตรด้านทุจริตศึกษา แล้วนำมาถ่ายทอดให้พระสอนศีลธรรมและพระนักเผยแผ่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 1 ได้รับองค์ความรู้ที่ถูกต้องและทำหน้าที่เป็นตัวแทนพระศาสนาในการเผยแพร่หลักคิดดังกล่าวไปสู่ภาคประชาชน สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูจันทสารสุมกิจ และคณะ ที่ได้ศึกษาเรื่อง “รูปแบบการบริหารความเปลี่ยนแปลงของคณะสงฆ์ภาค 1” ผลการวิจัยพบว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ 6 ด้าน คือ การปกครอง การศาสนศึกษา การเผยแผ่ การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์ นับเป็นพันธกิจหลักของคณะสงฆ์ โดยการบริหารการเปลี่ยนแปลงนั้น จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง 4 ด้าน คือ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง การเปลี่ยนแปลงคน การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์กร และการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยี ในส่วนของคณะสงฆ์ภาค 1 นั้น มีการบริหารความเปลี่ยนแปลงเพื่อที่จะได้มีการพัฒนาที่เหมาะสมกับสังคมในยุคปัจจุบัน และเพื่อความชัดเจนในการสร้างเอกภาพทางการบริหาร (พระครูจันทสารสุมกิจ และคณะ, 2562) อย่างไรก็ตาม บทความวิจัยฉบับนี้มีข้อแตกต่างและเป็นประโยชน์ต่อผู้ศึกษา เพราะมุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงของคณะสงฆ์ภาค 1 ด้วยการนำหลักปธาน 4 มาบูรณาการร่วมกับหลักสูตรด้านทุจริตศึกษา เพื่อป้องกันให้ประชาชนเกิดการตื่นรู้และต่อต้านทุจริตทุกรูปแบบ โดยอาศัยคณะสงฆ์ภาค 1 เป็นกลจักรสำคัญในการขับเคลื่อนหลักคิดด้านการต้านทุจริตไปสู่ภาคประชาชน ผ่านการแสดงธรรมและเทศนาสั่งสอนให้ประชาชนเกิดการตื่นตัวและช่วยกันต้านทุจริตไม่ให้เกิดขึ้นในสังคมต่อไป

องค์ความรู้ใหม่

จากการขับเคลื่อนหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา (ปธาน 4) กับหลักสูตรด้านทุจริตศึกษาในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 1 พบว่า การบูรณาการร่วมกันระหว่างหลักปธาน 4 กับหลักสูตรด้านทุจริตศึกษานั้นเป็นการบูรณาการร่วมกันเพื่อก่อให้เกิดตื่นตัวและรับรู้ของภาคประชาชนผ่านการแสดงพระธรรมเทศนาและการเผยแผ่หลักธรรมของพระสงฆ์ โดยเริ่มต้นที่คณะสงฆ์ภาค 1 ก่อน โดยการนำหลักคิดทั้ง 2 มาบูรณาการร่วมกันนั้นก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ตามแผนผังโครงสร้างดังต่อไปนี้

แผนผังโครงสร้างข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นว่า มีการบูรณาการร่วมกันระหว่างหลักฐาน 4 กับหลักสูตรด้านทฤษฎีศึกษาอย่างเป็นระบบ มีการเชื่อมโยงความคิดทางพระพุทธศาสนาผ่านพระสูตรต่างๆ และสะท้อนต่อยอดร่วมกันกับหลักสูตรด้านทฤษฎีศึกษา ส่งผลให้เกิดการนำไปใช้สู่ภาคประชาชนอย่างเป็นระบบมากยิ่งขึ้น

เมื่อพิจารณาการนำหลักปธาน 4 ในพระพุทธศาสนามาประยุกต์เข้ากับหลักสูตรด้านทุจริตศึกษาแล้วจะพบว่า การนำหลักสังวรปธานและปหานปธานมาใช้้นี้ ถือเป็นกระบวนการระงับปัญหาทุจริตคอร์รัปชันที่กำลังเกิดขึ้นในสังคมไทยซึ่งเป็นวัฒนธรรมสังคมในรูปแบบเก่า เป็นกระบวนการจัดการกับสารพันปัญหาทุจริตที่เกิดขึ้นให้สงบระงับไปโดยการยึดหลักประโยชน์ 3 การยึดหลัก “ธัมมจเร สุจริต” การยึดหลักเพิ่มอำนาจคนดี ปิชาคนชั่ว และการยึดหลักให้มีความละเอียดชั่วและเกรงกลัวต่อการทำบาป ไม่ยอมอดทนให้กับปัญหาทุจริตต่างๆ อย่างนิ่งเฉย เหล่านี้ทั้งหมดถือเป็นกระบวนการระดับปัญหาทุจริตด้วยหลักสังวรปธานและปหานปธาน

ส่วนกระบวนการต่อไป คือ กระบวนการสร้างวัฒนธรรมแห่งความสุจริตด้วยการใช้หลักภาวนา ปธานและอนุรักษนาปธาน ถือเป็นกระบวนการของการสรรสร้างวัฒนธรรมแบบใหม่ที่ยังไม่เกิดขึ้น ให้เกิดขึ้น และต้องรักษาวัฒนธรรมแบบใหม่นี้ให้เกิดขึ้นตลอดไป เพื่อทำให้เกิดสังคมเข้มแข็งที่อุดมปัญญาโดยใช้หลักจิตพอเพียงต้านทุจริต ร่วมกับพัฒนาจิตใจโดยการนำรูปแบบความเข้มแข็ง หรือ STRONG Model มาใช้ในสังคม และยึดหลักสุจริต 3 คือ กายสุจริต วาจาสุจริต และมโนสุจริต เพื่อสร้างเป็น

เครือข่ายของวัฒนธรรมแห่งความสุจริตอย่างต่อเนื่องและสร้างพลเมืองดีที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมให้มากที่สุด เหล่านี้ทั้งหมดถือเป็นกระบวนการสร้างวัฒนธรรมแห่งความสุจริตด้วยหลักทศนาปธานและอนุรักษนาปธาน

บทสรุป

หลักปธาน 4 และหลักสูตรด้านทศจิตศึกษา สามารถนำมาบูรณาการร่วมกันเพื่อขับเคลื่อนงานด้านการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ภาค 1 ได้อย่างเป็นระบบ โดยมีการสำรวจไว้ 3 ด้าน กล่าวคือ ผลการวิจัยด้านสังกัด พบว่า พระภิกษุส่วนใหญ่อยู่ในสังกัดของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยส่วนใหญ่จะอยู่ในสังกัดของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมากกว่า ผลการวิจัยด้านจังหวัด พบว่า พระภิกษุผู้อยู่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 1 ได้แก่ กรุงเทพมหานคร นนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการ พระภิกษุผู้อยู่ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร จะมีจำนวนมากกว่าจังหวัดอื่นๆ เพราะมีจำนวนวัดและมีจำนวนพระภิกษุอยู่ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครมากกว่าจังหวัดอื่นๆ ส่วนผลการวิจัยด้านตำแหน่ง พบว่า พระภิกษุผู้มีตำแหน่งเป็นพระสอนศีลธรรมจะมีจำนวนมากกว่าตำแหน่งอื่นๆ เพราะพระสอนศีลธรรมโดยส่วนใหญ่จะมีสังกัดมหาวิทยาลัยที่ชัดเจนอยู่แล้ว

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. คณะสงฆ์ภาคอื่นๆ สามารถนำหลักปธาน 4 กับหลักสูตรด้านทศจิตศึกษาไปใช้เขตการปกครองคณะสงฆ์ของแต่ละภาคได้ เพราะเป็นการร่วมกันสร้างวัฒนธรรมการตื่นรู้และช่วยเหลือให้สังคมเกิดความสงบสุขด้วยการด้านทศจิตทุกรูปแบบ
2. หน่วยงานภาครัฐและเอกชน สามารถนำหลักปธาน 4 กับหลักสูตรด้านทศจิตศึกษาไปใช้ในองค์กรของตนเองได้ เพราะจะเป็นการสร้างวัฒนธรรมองค์กรให้เกิดความเข้มแข็ง มีประสิทธิภาพ มีกำลังที่เข้มแข็งและบริสุทธิ์จากการด้านทศจิต
3. ภาคประชาชนและสังคม เมื่อรับฟังพระธรรมเทศนาจากพระสงฆ์นักเผยแผ่ธรรมแล้ว จะมีความมั่นคงและตั้งมั่นอยู่ในสุจริตธรรม ห่างไกลจากทุจริตธรรม เมื่อภาคประชาชนเป็นผู้ร่วมด้านทุจริตแล้ว ก็จะส่งผลให้เกิดสังคมอุดมปัญญาที่ห่างไกลจากทุจริตด้วย

เอกสารอ้างอิง

- พระครูจันทสารสุตกิจ และคณะ. (2562). รูปแบบการบริหารความเปลี่ยนแปลงของคณะสงฆ์ภาค 1. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 7(4): 995-1006.
- พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช. (2512). *พระบรมราโชวาทเนื่องใน ในพิธีเปิดงานชุมนุมลูกเสือแห่งชาติ ครั้งที่ ๖ ณ ค่ายลูกเสือวชิราวุธ อำเภอกะปง จ.สงขลา วันที่ 11 ธันวาคม 2512*. สืบค้นเมื่อวันที่ 18 กันยายน 2566, จาก https://congratulations.sru.ac.th/2563/?page_id=5024.

- พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช. (2531). พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช พระราชทานเพื่อเชิญลงพิมพ์ในหนังสือวันเด็ก ปี พ.ศ. 2531. สืบค้นเมื่อวันที่ 18 กันยายน 2566, จาก https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=10191
- พระพงษ์ตระกูล พนมมุตโต. (2560). การประยุกต์หลักปธาน 4 กับการส่งเสริมประเพณีโคมลอยของชุมชนชาวพุทธตำบลบะ อำเภอนาทม จังหวัดสุรินทร์. วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 8(2): 154-160.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศุภวัฒน์กร วงศ์ธนวิสุ และคณะ. (2565). การประเมินผลสัมฤทธิ์ในการใช้หลักสูตรด้านพุทธจริตศึกษาสำหรับการเรียนการสอนของการศึกษาขั้นพื้นฐานและอุดมศึกษาของประเทศไทย. *Journal of Modern Learning Development*, 7(3): 83-99.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต). (2560). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 39). กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต). (2561). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. (พิมพ์ครั้งที่ 31). กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก. (2431). พระราชปณิธานของสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก. สืบค้นเมื่อวันที่ 18 กันยายน 2566, จาก <https://www.nectec.or.th/schoolnet/library/create-web/10000/history/10000-2923.html>
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2561 ก). เอกสารประกอบโครงการปลูกฝังวิธีคิดแยกแยะผลประโยชน์ส่วนตัวและผลประโยชน์ส่วนรวม จิตพอเพียง ความอาย และไม่ทนต่อการทุจริต. นนทบุรี: สหมิตรพรินต์ติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2561 ข). หลักสูตรโค้ชเพื่อการรู้คิดด้านทุจริต. (พิมพ์ครั้งที่ 2). นนทบุรี: สหมิตรพรินต์ติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2564). หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนากับหลักสูตรด้านพุทธจริตศึกษา. นนทบุรี: สหมิตรพรินต์ติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.

